

KS. MAREK STĘPIEŃ

Wydział Prawa Kanonicznego

Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

ORCID: 0000-0002-5049-1480

ROLA KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI W ROKOWANIACH STOLICY APOSTOLSKIEJ Z WŁADZAMI POLSKIEJ RZECZYPOSPOLITEJ LUDOWEJ W DRUGIEJ POŁOWIE LAT SIEDEMDZIESIĄTYCH XX WIEKU

Treść: Wstęp. – 1. Rola Konferencji Episkopatu Polski w negocjacjach prowadzonych w 1974 r. – 1.1. Rozmowy przedstawicieli Stolicy Apostolskiej i Rządu PRL. – 1.2. Koncepcja normalizacji stosunków między państwem a Kościołem przedstawiona przez Konferencję Episkopatu. – 2. Kwestie podejmowane w rozmowach dwustronnych w latach 1975-1978. – 2.1. Stanowisko delegacji Stolicy Apostolskiej. – 2.2. Obecność stałego przedstawiciela Stolicy Apostolskiej w Polsce. – 2.3. Wpływ Konferencji Episkopatu Polski na rokowania. – 3. Stan relacji między Stolicą Apostolską a Rządem PRL po rozpoczęciu pontyfikatu Jana Pawła II. – 3.1. Decyzje papieża w sprawie prowadzenia rokowań z władzami komunistycznymi w Polsce. – 3.2. Opinie wyrażane przez Radę Stałą Konferencji Episkopatu Polski i ich wpływ na kształt rokowań między Stolicą Apostolską a Rządem PRL. – Zakończenie.

Wstęp

Po drugiej wojnie światowej władzę w Polsce objęli komuniści. W końcu 1970 r. po strajkach i protestach robotników, przedstawiciele Rządu PRL zadeklarowali chęć normalizacji stosunków z Kościołem. Już w pierwszych miesiącach następnego roku nawiązano rozmowy dyplomatyczne z przedstawicielami Stolicy Apostolskiej. Rządzący

Polską za cel postawili sobie zawarcie bilateralnej umowy międzynarodowej, która uwiarygodniałaby władze polskie na arenie międzynarodowej oraz wyłączała z udziału w tych negocjacjach przedstawicieli Konferencji Episkopatu Polski. W pierwszej połowie lat siedemdziesiątych ubiegłego wieku ten plan się nie powiódł¹. Przedstawiciele Stolicy Apostolskiej jednoznacznie zastrzegli, że przyjęte jest, iż strona kościelna przy zawieraniu umów z państwami zawsze ściśle współpracuje z zainteresowanymi konferencjami biskupów. Tak też było i w tym przypadku.

Na każdym etapie dwustronnych negocjacji przedstawiciele Stolicy Apostolskiej informowali o ich przebiegu kard. Stefana Wyszyńskiego, przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski. Otrzymywał on sprawozdania z każdej rundy rokowań. Jego specjaliści wysłannicy udawali się kilka razy w roku na konsultacje do Watykanu. Prymas Polski a także członkowie Rady Stałej wielokrotnie przedkładali na piśmie papieżowi Pawłowi VI i abpowi Agostino Casarolemu, sekretarzowi Rady do Spraw Publicznych Kościoła Stolicy Apostolskiej, stanowisko Konferencji Episkopatu Polski. Sugestie i uwagi kierowane do Stolicy Apostolskiej z Episkopatu Polski były bardzo cenne, gdyż pochodziły od biskupów, którzy bardzo dobrze znali istniejące realia, sposób postępowania i cele władz komunistycznych².

W wyniku prowadzonych negocjacji w pierwszej połowie lat siedemdziesiątych poprzedniego wieku jedynie uzgodniono ustanowienie stałych kontaktów roboczych na szczeblu zespołów dwóch stron, przy czym przedstawiciele Rządu PRL mieli funkcjonować przy ambasadzie polskiej w Rzymie, a przedstawiciele Stolicy Apostolskiej mogli przybyć do Warszawy w stosownym terminie według uznania strony kościelnej³.

¹ Por. M. STĘPIEŃ, *Rola Konferencji Episkopatu Polski w rokowaniach Stolicy Apostolskiej z władzami Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w pierwszej połowie lat siedemdziesiątych XX wieku*, *Warszawskie Studia Pastoralne UKSW* 41(2018) nr 4, s. 233-252.

² Por. Tamże.

³ Kopia Protokołu podpisanego przez abpa Agostino Casarolego, sekretarza Rady do Spraw Publicznych Kościoła i Józefa Czyrka, wiceministra spraw zagranicznych

Artykuł ma na celu ukazanie roli Konferencji Episkopatu Polski w negocjacjach Stolicy Apostolskiej z władzami Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w drugiej połowie lat siedemdziesiątych XX wieku.

1. Rola Konferencji Episkopatu Polski w negocjacjach prowadzonych w 1974 r.

Rozmowy między przedstawicielami Stolicy Apostolskiej i Rządu PRL rozpoczęto w kwietniu 1971 r. i przez następne lata były one kontynuowane. Głównymi postulatami strony kościelnej było uznanie osobowości publiczno-prawnej Kościoła, uchylenie dekretu Rady Państwa PRL z dnia 31 grudnia 1956 r. o obsadzaniu stanowisk kościelnych, swobodne prowadzenie katechezy w kościelnych punktach katechetycznych, udzielanie pozwoleń administracyjnych na budownictwo sakralne oraz możliwość prowadzenia duszpasterstwa w szpitalach, zakładach karnych i obiektach wojskowych. Strona rządowa zabiegała, aby w rozmowach uzgodnić, że działalność Kościoła w Polsce będzie niesprzeczna z ustrojem socjalistycznym, a Stolica Apostolska zobowiąże się do uznania systemu prawnego PRL i będzie respektować prowadzoną przez Polskę politykę zagraniczną⁴.

1.1. Rozmowy przedstawicieli Stolicy Apostolskiej i Rządu PRL

Pierwsze spotkanie w 1974 r. delegacji Stolicy Apostolskiej i Rządu PRL odbyło się w dniach od 4 do 6 lutego. Kardynał Stefan Wyszyński, prymas Polski został powiadomiony o planowanych rozmowach w Warszawie przez abpa Agostino Casarolego, sekretarza Rady do Spraw Publicznych Kościoła, najpierw telefonicznie 26 stycznia w sposób ogólny, a później na piśmie w dniu 29 stycznia o szczegółach wizyty⁵.

PRL, Rzym, 06-07-1974 (polska i włoska wersja językowa). Archiwum Konferencji Episkopatu Polski – adres: Skwer Ks. Kard. S. Wyszyńskiego 6, 01-015 Warszawa (skrót: AKEP), sygn. Archiwum 1969-1979 (skrót: II) 0032.

⁴ Por. M. STĘPIEŃ, *Rola Konferencji Episkopatu Polski w rokowaniach Stolicy Apostolskiej...* jw., s. 238-240.

⁵ Por. Sprawozdanie ze spotkania delegacji Stolicy Apostolskiej z delegacją Rządu PRL w Warszawie 4-6.II.1974. Warszawa, 10-02-1974. AKEP, sygn. II 0032.

W czasie oficjalnych rozmów abp A. Casaroli, przewodniczący delegacji Stolicy Apostolskiej, postulował, aby rozważyć możliwość zawarcia w przyszłości umowy w formie konkordatu oraz by rozmowy prowadzone były jednocześnie na forum Komisji Wspólnej przedstawicieli Episkopatu i Rządu PRL. W odpowiedzi strona rządowa stwierdziła, że jest to możliwe po spełnieniu warunku zastąpienia w tej Komisji bpa Ignacego Tokarczuka przez innego biskupa. Stefan Olszowski, minister Spraw Zagranicznych, nie udzielił wiążącej odpowiedzi, co do możliwości zawarcia konkordatu, ale sprecyzował cztery zasady normalizacji wzajemnych relacji⁶. Strona rządowa podkreśliła, że nastąpił postęp w budownictwie sakralnym i udzielono ok. 120 pozwoleń na budowę nowych kościołów. Zadeklarowano, że w przyszłości będzie możliwa pielgrzymka papieża do Polski, ale pod warunkiem, że odwiedzi on Warszawę. W czasie rozmów przeprowadzonych w Urzędzie do Spraw Wyznań wicemin. Aleksander Skarżyński stwierdził, że marksistowski system prawny nie przewiduje osobowości publiczno-prawnej dla Kościoła i nie jest możliwe zgodnie

W skład delegacji Stolicy Apostolskiej weszli: abp Agostino Casaroli, abp Luigi Poggi, ks. prał. Andrzej Deskur i ks. prał. Gabriele Montalvo, a skład delegacji Rządu PRL był następujący: min. Stefan Olszowski, min. Jerzy Kuberski, wicemin. Aleksander Skarżyński, ambasador Kazimierz Sidor, doradca J. Siemaszkiewicz, dyr. Henryk Sokolak i dyr. Aleksander Merkel. Minister Spraw Zagranicznych Stefan Olszowski zaprosił kardynałów: S. Wyszyńskiego, K. Wojtyłę i B. Kominka oraz bpa B. Dąbrowskiego na oficjalny obiad 4 lutego 1974 r., w pierwszym dniu oficjalnej wizyty przedstawicieli Stolicy Apostolskiej. Kardynałowie nie przyjęli zaproszenia, jak podkreślono, z przyczyn obiektywnych. (Por. Tamże).

⁶ Zasady normalizacji przedstawione przez min. S. Olszowskiego: 1. działalność Kościoła miałyby być co najmniej niesprzeczna z ustrojem socjalistycznym; 2. Kościół powstrzyma się przed występowaniem przeciw systemowi prawnemu obowiązującemu w PRL; 3. Kościół będzie respektował politykę zagraniczną Państwa; 4. Kościół zobowiąże się nauczać wiernych tolerancji wobec przekonani innych ludzi, także niewierzących. Tamże. Arcybiskup Casaroli już po rozmowach zasugerował kard. S. Wyszyńskiemu ewentualne spełnienie tego postulatu przez Konferencję Episkopatu Polski, gdyż jego zdaniem mogło to odblokować rozmowy na wyższym szczeblu. Jednocześnie poprosił Konferencję Episkopatu o wypracowanie swego stanowiska w sprawie nawiązania kontaktów roboczych między Stolicą Apostolską a Rządem PRL. (Por. Tamże).

z Konstytucją zawarcie konkordatu, więc należy szukać innej formuły. Postulował, aby dekretowi Rady Państwa o obsadzaniu stanowisk kościelnych podlegali biskupi pomocniczy, rektorzy wyższych seminariów duchownych i wyżsi przełożeni zakonni. Arcybiskup Casaroli wykluczył stanowczo taką możliwość, gdyż byłoby to sprzeczne z dokumentami Soboru Watykańskiego II, a Stolica Apostolska domaga się całkowitego uchYLENIA tego dekretu⁷.

Po oficjalnej wizycie delegacji Stolicy Apostolskiej na czele z abpem Casarolim, działania administracji państwowej w stosunku do Kościoła i Episkopatu Polski nie uległy zmianie. Władza komunistyczna dalej stosowała dawne praktyki w zakresie walki z podstawowymi prawami człowieka, z religią oraz propagowała i popierała świeżypogląd ateistyczny⁸.

Następna runda rokowań miała miejsce w Rzymie w dniach od 2 do 6 lipca 1974 r. Wówczas w porządku obrad znalazł się punkt dotyczący ustanowienia kontaktów roboczych między stronami⁹. W wyniku podjętych uzgodnień, strony podpisały Protokół, w którym zobowiązano się ustanowić „Stałe Kontakty Robocze” realizowane przez zespoły przedstawicieli. Jeden Zespół przedstawicieli Rządu PRL miał niezwłocznie rozpocząć swoją pracę w Rzymie przy ambasadzie PRL, a Zespół przedstawicieli strony watykańskiej mógł w przyszłości, w każdym przypadku, kiedy Stolica Apostolska uzna to za stosowne, przybyć do Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej¹⁰. Już

⁷ Por. Tamże.

⁸ Por. SEKRETARIAT KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI, *Refleksje po wizycie oficjalnej ks. arcybpa Casaroli w Polsce*, Warszawa, 18-02-1974, AKEP, sygn. II 0032, s. 6.

⁹ Por. Sprawozdanie z zajęć Sekretarza Episkopatu bpa Br. Dąbrowskiego w Sekretariacie Stanu Stolicy Apostolskiej w związku ze spotkaniem w Rzymie przedstawicieli Stolicy Apostolskiej z przedstawicielami P.R.L. (Rzym 2-12.VII.1974). Rzym, 12-07-1974. AKEP, sygn. II 0032.

¹⁰ Por. Kopia Protokołu podpisanego przez abpa Agostino Casarolego, sekretarza Rady do Spraw Publicznych Kościoła i Józefa Czyrka, wiceministra spraw zagranicznych PRL. Rzym, 06-07-1974 (polska i włoska wersja językowa). AKEP, sygn. II 0032.

we wrześniu 1974 r. min. Kazimierz Szablewski został mianowany szefem Zespołu do Spraw Stałych Kontaktów Roboczych Rządu PRL ze Stolicą Apostolską i rozpoczął rezydowanie w Rzymie¹¹.

W czasie spotkania, do którego doszło w dniu 11 lipca 1974 r., abp Agostino Casaroli poinformował bpa Bronisława Dąbrowskiego, że przewodniczącym delegacji Stolicy Apostolskiej w dalszych kontaktach z Rządem PRL będzie abp Luigi Poggi¹².

1.2. Koncepcja normalizacji stosunków między państwem a Kościołem przedstawiona przez Konferencję Episkopatu

W piśmie z dnia 22 stycznia 1974 r. skierowanym do papieża Pawła VI i podpisanym przez trzech członków Rady Stałej Konferencji Episkopatu Polski zostało przedstawione stanowisko biskupów, w związku z planowaną oficjalną wizytą abpa Agostino Casarolego w Polsce, na zaproszenie władz PRL¹³. W przedłożeniu podkreślono, że Episkopat opowiada się za prowadzeniem rozmów przedstawicieli Stolicy Apostolskiej z władzami PRL, ale jednocześnie wskazano, że Rząd nie ma albo nie ujawnia generalnej koncepcji pełnej normalizacji stosunków między państwem a Kościołem. Problemy przedstawiane przez stronę rządową są zawsze szczegółowe, co nie stwarza perspektyw normalizacji. Zdaniem członków Rady Stałej, należy zmierzać

¹¹ Por. SEKRETARIAT KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI, *Normalizacja stosunków między Kościołem a Państwem*. Warszawa, 26-01-1978. AKEP, sygn. II 0200, s. 18.

¹² Por. Sprawozdanie z zajęć Sekretarza Episkopatu bpa Br. Dąbrowskiego w Sekretariacie Stanu Stolicy Apostolskiej w związku ze spotkaniem w Rzymie przedstawicieli Stolicy Apostolskiej z przedstawicielami P.R.L. (Rzym 2-12.VII.1974). Rzym, 12-07-1974. AKEP, sygn. II 0032, s. 15.

¹³ Por. List (w języku polskim i włoskim). Przedstawiciele Rady Stałej Konferencji Episkopatu Polski do Pawła VI (List w języku polskim podpisali: kard. Stefan Wyszyński, prymas Polski, kard. Karol Wojtyła, metropolita krakowski, abp Antoni Baraniak, metropolita poznański; a w języku włoskim tylko kard. Stefan Wyszyński, prymas Polski, w imieniu Konferencji Episkopatu Polski). Warszawa, 22-01-1974. AKEP, sygn. II 0032. W języku polskim używana jest nazwa Rada Główna Konferencji Episkopatu Polski, chociaż zgodnie ze Statutem Konferencji Episkopatu Polski, który uzyskał *recognitio* Stolicy Apostolskiej 15 marca 1969 r. powinna być używana w języku polskim nazwa Rada Stała.

do uzyskania odpowiedzi na następujące pytania: Czy jest wola do zobowiązania się poszanowania praw i zadań Kościoła w Polsce?; Czy będzie gwarancja uszanowania prawa Kościoła do pełnienia jego misji?; W jakiej formie prawnej byłyby zawarte uzgodnienia? W dalszej części pisma podkreślono, że Rada Stała ostrzega przed możliwym niedotrzymaniem zobowiązań przez władze komunistyczne w Polsce, gdyż w minionych prawie trzydziestu latach były na to liczne dowody. Biskupi wskazali na znaczenie formy zawarcia porozumienia i ze swej strony zasugerowali konkordat lub konwencję, podkreślając, że ewentualne przepisy wykonawcze do porozumienia mogłyby być negocjowane na forum Komisji Wspólnej przedstawicieli Rządu PRL i Episkopatu Polski. Dopiero kolejnym etapem byłoby nawiązanie stosunków dyplomatycznych. Podkreślono jednocześnie, że Stolica Apostolska nie powinna wyjść w swych deklaracjach uznania ustroju socjalistycznego w Polsce poza sformułowania zawarte w dokumentach Soboru Watykańskiego II. Autorzy pisma w imieniu Rady Stałej zwrócili się z prośbą do papieża, aby jak najszybciej do punktów negocjacyjnych wprowadzono postulaty określenia statusu Kościoła w Polsce jako osoby publiczno-prawnej, gdyż od pozytywnego załatwienia tej sprawy będą zależeć podejmowane kwestie szczegółowe¹⁴.

W lutym 1974 r. na zaproszenie Stefana Olszowskiego, ministra spraw zagranicznych PRL, odbyła się oficjalna wizyta w Polsce delegacji Stolicy Apostolskiej, na czele której stał abp Agostino Casaroli, sekretarz Rady do Spraw Publicznych Kościoła¹⁵. Biskupi członkowie Rady Stałej Konferencji Episkopatu Polski w dniu 21 lutego tego samego roku wystosowali kolejny list do Pawła VI, w którym wyrazili wdzięczność za troskę papieża o losy Kościoła w Polsce i pozytywnie ocenili przebieg wizyty delegacji watykańskiej. Jednocześnie przedstawili wnioski i sugestie, prosząc o ich rozważenie. Zdaniem biskupów, ustanowienie stałych kontaktów byłoby pożyteczne, jeśli będą jasno sprecyzowane zadania, przedmiot prac i cel tych działań.

¹⁴ Por. Tamże.

¹⁵ Por. SEKRETARIAT KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI, *Normalizacja stosunków między Kościołem a Państwem*. Warszawa, 26-01-1978. AKEP, sygn. II 0200, s. 17-18.

Członkowie Rady Stałej postulowali, aby ustanowienie misji łącznikowej nastąpiło po uregulowaniu istotnych problemów między Polską a Stolicą Apostolską. Należałoby dążyć do wypracowania ram układu. W przyszłych stałych kontaktach roboczych pożytecznym byłoby przewidzenie miejsca w delegacji Stolicy Apostolskiej dla przedstawicieli Konferencji Episkopatu Polski, którzy mieliby wpływ na treść wypracowywanych dokumentów końcowych. Biskupi postulowali też stałą wymianę informacji między Stolicą Apostolską a Episkopatem Polski, także na piśmie, a rozmowy przedstawicieli Konferencji Episkopatu i Rządu nie mogłyby być prowadzone w oderwaniu od kontaktów Stolicy Apostolskiej z Rządem PRL¹⁶.

W rozmowach prowadzonych przez przedstawicieli Stolicy Apostolskiej i Rządu PRL w 1974 r., strony miały jednoznacznie sformułowane postulaty i wyznaczone cele negocjacyjne. Władze komunistyczne nie zgadzały się na włączenie do oficjalnej delegacji Stolicy Apostolskiej przedstawicieli Konferencji Episkopatu i jednocześnie dążyły do umniejszenia roli biskupów polskich, a najlepiej do wyeliminowania ich z rozmów. Oczekiwano też, że Stolica Apostolska uzna ustrój socjalistyczny i system prawny obowiązujący w Polsce oraz nie będzie się sprzeciwiać polityce zagranicznej PRL. Delegacja Stolicy Apostolskiej stała na stanowisku dążenia do uznania osobowości publiczno-prawnej Kościoła w Polsce i jego instytucji, zapewnienia wolności religijnych wiernym i zawarcia porozumienia w formie umowy międzynarodowej. Przedstawiciele Watykanu podkreślali, że zwyczajem Stolicy Apostolskiej jest, iż przy negocjowaniu umów międzynarodowych na bieżąco i wszechstronnie informowani są przedstawiciele danej konferencji biskupów. Taka też procedura była stosowana w przypadku Konferencji Episkopatu Polski.

W wyniku prowadzonych negocjacji nie udało się dojść do porozumienia, w którym całościowo zostałyby uregulowane przedstawiane zagadnienia. W połowie 1974 r. podpisano Protokół, na mocy którego

¹⁶ Por. List. Rada Stała Konferencji Episkopatu Polski do Pawła VI (w języku polskim i włoskim). Warszawa, 21-02-1974. AKEP, sygn. II 0032.

zobowiązano się nawiązać stałe kontakty robocze, przy pomocy zespołów przedstawicieli dwóch stron.

2. Kwestie podejmowane w rozmowach dwustronnych w latach 1975-1978

W omawianym okresie negocjacje dotyczyły przede wszystkim uznania osobowości publiczno-prawnej Kościoła i jego instytucji w Polsce, ustalenia formy zawarcia przez strony przysięłej umowy, zapewnienia wiernym wolności religijnej oraz ewentualnego wysłania do Warszawy stałego delegata Stolicy Apostolskiej.

2.1. Stanowisko delegacji Stolicy Apostolskiej

Rozmowy prowadzone przez strony w marcu 1975 r. nie przyniosły żadnych rezultatów. Na ponowiony przez abpa Luigiego Poggiego, złożony na piśmie, postulat uznania osobowości publiczno-prawnej Kościoła członek delegacji Rządu PRL min. Kazimierz Kąkol zareagował stwierdzeniem, że w minionych 30 latach wydane w PRL akty prawne nie zezwalają na uznanie Kościoła jako osoby publiczno-prawnej. Arcybiskup Poggi domagał się od strony rządowej deklaracji, że zostaną wznowione obrady Komisji Wspólnej przedstawicieli Episkopatu i Rządu PRL. Członkowie delegacji Rządu PRL nadal uzależniali możliwość wznowienia prac Komisji od usunięcia z jej członków bpa Ignacego Tokarczuka i stwierdzili, że obecnie utrzymywane stałe kontakty są wystarczające we wzajemnych relacjach¹⁷.

Rozmowy prowadzone przez Stolicę Apostolską i władze PRL w latach 1975-1976 także nie przynosiły efektów. Nie ustalono, jaką formułę przyjmie ewentualne porozumienie. Władze państwowe sprzeciwiały się umowie międzynarodowej zawartej w formie konkordatu, a także nie chciały podjąć tematyki zapewnienia wolności

¹⁷ Rozmowy w USW, 13.III.1975, 16.00 – 19.00. Ze strony Stolicy Apostolskiej: abp Poggi i ks. prał. Paetz. Ze strony Rządu: min. Kąkol, dyr. Merker z USW, wicedyrektor Jedynek z MSZ. (bez daty). AKEP, sygn. II 003410. Por. SEKRETARIAT KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI. *Normalizacja stosunków między Kościołem a Państwem*. Warszawa, 26-01-1978. AKEP, sygn. II 0200, s. 20-21.

religijnej w Polsce. Nie zaakceptowano też postulatu Stolicy Apostolskiej uznania w systemie prawa państwowego PRL osobowości publiczno-prawnej Kościoła i jego instytucji¹⁸.

W czasie spotkania roboczego w Warszawie 7 marca 1977 r., w którym brali udział ze strony Stolicy Apostolskiej abp Luigi Poggi i prał. Józef Kowalczyk, a ze strony Rządu PRL min. Kazimierz Kąkol i dyr. Aleksander Merker, ustalono, że oficjalne rozmowy będą prowadzone od 21 do 22 marca tego roku, a gdy zajdzie potrzeba, także w dniach 23 i 24 marca. Strona rządowa przyjęła do wiadomości, że przedstawiciele Stolicy Apostolskiej chcą powrócić do tematyki poruszanej w poprzednim roku, to jest: wolności religijnej jako fundamentu relacji Kościół – państwo; statusu prawnego Kościoła katolickiego, w tym: uznania osobowości publiczno-prawnej Kościoła, uznania osobowości prawnej instytucji kościelnych (zgodnie z prawem kanonicznym), uznania Kościoła jako organizacji społecznej; wyrażenia zgody na istnienie fakultetów papieskich; uznania wolności Kościoła w zakresie sprawowania kultu; dostępu Kościoła do środków społecznego przekazu oraz wyrażenia zgody na działalność statutową zgromadzeń zakonnych¹⁹. Wyżej wymienione kwestie były omawiane w rozmowach prowadzonych przez delegację Stolicy Apostolskiej z przedstawicielami Rządu PRL do czerwca 1978 r., ale bez żadnych efektów i w konsekwencji nie zawarto porozumienia²⁰. W negocjacjach prowadzonych na przełomie maja i czerwca 1978 r. abp L. Poggi poinformował Rząd PRL, że placówka reprezentująca papieża w Polsce prawdopodobnie będzie otwarta do końca jesieni tego roku, gdyż

¹⁸ Por. tamże, s. 20-22.

¹⁹ Rozmowy Rząd – Stolica Apostolska 5-25.III. 1977 r. Warszawa, 08-03-1977. AKEP, sygn. II 003410. Por. SEKRETARIAT KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI. *Normalizacja stosunków między Kościołem a Państwem*. Warszawa, 26-01-1978. AKEP, sygn. II 0200, s. 25.

²⁰ Por. List (podpisana inicjałami kopia). Kard. S. Wyszyński do Jana Pawła I. Warszawa, 29-08-1978. AKEP, sygn. II 0032.

taką możliwość miała Stolica Apostolska na mocy podpisanego przez strony w lipcu 1974 r. Protokołu²¹.

2.2. Obecność stałego przedstawiciela Stolicy Apostolskiej w Polsce

W omawianym okresie bp Bronisław Dąbrowski wielokrotnie przebywał w Watykanie na zaproszenie sekretarza stanu Stolicy Apostolskiej kard. Jean Villota, jako przedstawiciel i wysłannik Konferencji Episkopatu Polski. Podczas jednej z podróży, 10 stycznia 1977 r. został przyjęty przez kard. Villota, który dał do zrozumienia, że zapadła już decyzja o wysłaniu delegata Stolicy Apostolskiej do Polski, ale nie nastąpi to jeszcze w 1977 r. Zadania i misję delegata sprecyzował abp Agostino Casaroli w czasie spotkania z bpem B. Dąbrowskim, podkreślając, że będzie to stały delegat przy Episkopacie Polski. Po kilku dniach Paweł VI przyjął na audiencji prywatnej bpa B. Dąbrowskiego. W czasie rozmowy papież podkreślił, że jeszcze nie nadszedł czas nawiązania stosunków dyplomatycznych z władzami PRL, ale należy wysłać do Warszawy stałego delegata Stolicy Apostolskiej przy Episkopacie dla dobra Kościoła w Polsce²².

Do sprawy stałego delegata Stolicy Apostolskiej abp A. Casaroli wrócił w rozmowie przeprowadzonej z bpem B. Dąbrowskim w Watykanie 26 listopada 1977 r. Arcybiskup poinformował biskupa, że zdaniem papieża, wobec braku sprzeciwu Episkopatu Polski, co do stałej obecności delegata apostolskiego w Polsce, należy zmierzać do urzeczywistnienia tej misji. Jednocześnie abp Casaroli podkreślił, że w przeprowadzeniu tej sprawy będą wykorzystane sugestie Konferencji Episkopatu Polski, gdyż Paweł VI przyjął z zadowoleniem gotowość biskupów polskich, którzy zobowiązali się dostarczyć elementy do regulaminu przeznaczonych dla delegata apostolskiego.

²¹ Por. List (No 4990/78). Kard. J. Villot do kard. S. Wyszyńskiego. Dal Vaticano, 13-09-1978. AKEP, sygn. II 0032; Kopia Protokołu podpisanego przez abpa Agostino Casarolego, sekretarza Rady do Spraw Publicznych Kościoła i Józefa Czyrka, wiceministra spraw zagranicznych PRL. Rzym, 06-07-1974 (polska i włoska wersja językowa). AKEP, sygn. II 0032.

²² Por. Sprawozdanie z rozmów przeprowadzonych przez Sekretarza Episkopatu Polski w Rzymie w okresie od 7 do 21 stycznia 1977. AKEP, sygn. II 00310.

Jak zaznaczył arcybiskup, w regulaminie należy umieścić normy dotyczące uprawnień prymasa Polski i delegata apostolskiego, który będzie umocowany przy Konferencji Episkopatu Polski²³.

Już 15 grudnia 1977 r. były gotowe elementy do Instrukcji delegata Stolicy Apostolskiej w Polsce przygotowane przez Konferencję Episkopatu Polski. Dokument składał się z dwóch części, pierwszej wstępnej zatytułowanej „Introduzione generale” i drugiej „Il Rappresentante della Santa Sede in Polonia”. W pierwszej części składającej się z 11 punktów stwierdzono między innymi, że sytuacja Kościoła w Polsce różni się od tych w krajach zachodnich i pozostałych krajach tzw. „Bloku komunistycznego”. Kościół w Polsce zachował życie religijne i kanoniczną strukturę, mimo prowadzonej z nim przez ponad 30 lat walki. Delegat Stolicy Apostolskiej powraca do Polski po wielu latach nieobecności. W narodzie polskim została zachowana wiara, tożsamość kulturalna i religijna. Praca biskupów i duchowieństwa przynosi wymierne owoce. Podkreślono, że Kościół w Polsce jest i będzie zawsze wierny Stolicy Apostolskiej. W drugiej części wskazano, że władze komunistyczne w Polsce uznają Watykan jako państwo, ale nie uznają jako Stolicy Apostolskiej. Papież traktowany jest wyłącznie jako głowa Państwa Watykańskiego. Obecność delegata apostolskiego w Warszawie spełnia podwójną rolę jako symbol jedności Kościoła i Episkopatu z biskupem Rzymu oraz jako wysłannika do prowadzenia rozmów z Rządem PRL, w celu osiągnięcia pełnej normalizacji relacji między Kościołem i państwem, a więc Stolicą Apostolską i Rządem polskim²⁴. Delegat posłany będzie do Episkopatu Polski, jednak

²³ Por. Sprawozdanie z rozmowy przeprowadzonej z Arcybiskupem A. Casaroli w Sekretariacie Stanu. Roma, sobota, 26.XI.1977. godz. 12-13. AKEP, sygn. II 0032. W liście z końca grudnia 1977 r. bp B. Dąbrowski informował abpa L. Poggiego, że w przeciągu od 3 do 5 miesięcy będą gotowe pomieszczenia, w których zamieszka i będzie urzędował delegat Stolicy Apostolskiej w Polsce. Por. List (uwierzytelniona kopia). Bp B. Dąbrowski do Abpa L. Poggiego. Warszawa, 28-12-1977. AKEP, sygn. II 0032.

²⁴ Por. CONFERENTIA EPISOPORUM POLONIAE. *Alcuni elementi dell'Istruzione per il Rappresentante di Sede Apostolica in Polonia*. Warszawa, 15-12-1977. AKEP, sygn. II 0032.

do czasu podniesienia na wyższy poziom stosunków między Stolicą Apostolską a Rządem PRL lub do czasu nawiązania stosunków dyplomatycznych, nie będzie wyposażony w uprawnienia przewidziane w Liście Apostolskim Pawła VI motu proprio datae *De muneribus Legatorum Romani Pontificis* z 24-06-1969 r.²⁵ Prymas Polski zachowa nadzwyczajne uprawnienia udzielone przez Stolicę Apostolską, w tym uprawnienie przedstawiania kandydatów na wakujące stolice biskupie i biskupów pomocniczych oraz przeprowadzania odpowiedniej procedury. Konferencja Episkopatu Polski będzie uprawniona do bezpośrednich kontaktów ze Stolicą Apostolską, a Sekretariat będzie mógł prowadzić rozmowy z władzami państwowymi, w szczególowych kwestiach dotyczących regulowania stosunków między Episkopatem a Rządem PRL, o których będzie zobowiązany niezwłocznie powiadamiać delegata Stolicy Apostolskiej. Delegat będzie prowadził rozmowy z Rządem PRL dotyczące warunków i zasad pełnej normalizacji stosunków między państwem a Kościołem oraz między Stolicą Apostolską a Rządem PRL. Omawianie kwestii szczegółowych będzie pozostawione Sekretariatowi Konferencji Episkopatu Polski. Delegat pozostanie w ścisłym porozumieniu i będzie uzgadniał zakres rozmów prowadzonych ze stroną państwową, z prymasem Polski i sekretarzem Episkopatu Polski. Nie będzie podejmował wiążących decyzji bez uprzedniego porozumienia z prymasem Polski i sekretarzem Konferencji Episkopatu²⁶. Dokument ten prymas Polski i biskupi członkowie Rady Stałej Konferencji Episkopatu Polski przesłali do Pawła VI w dniu 15 grudnia 1977 r. Korespondencja ta dotarła do papieża w końcu lutego następnego roku²⁷.

W liście z końca maja 1978 r. skierowanym do przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski, kard. J. Villot, sekretarz stanu Stolicy

²⁵ Por. Tamże; PAULUS PP. VI, Litterae apostolicae Motu proprio datae *De muneribus Legatorum Romani Pontificis*, Romae, 24-06-1969, AAS 61 (1969), 473-484.

²⁶ Por. CONFERENTIA EPISOPORUM POLONIAE. *Alcuni elementi dell'Istruzione per il Rappresentante di Sede Apostolica in Polonia*. Warszawa, 15-12-1977. AKEP, sygn. II 0032.

²⁷ Por. List. Kard. J. Villot do kard. S. Wyszyńskiego (w języku włoskim). Watykan 27-05-1978. AKEP, sygn. II 0032.

Apostolskiej, poinformował, że papież zapoznał się z listem Rady Stałej Konferencji Episkopatu Polski z końca 1977 r. i załączonym do niego dokumentem. Sekretarz Stanu zaznaczył, że zostały już podjęte decyzje dotyczące urzędu przedstawiciela papieża w Polsce, na które wpływ miało też stanowisko Rady Stałej Konferencji Episkopatu Polski²⁸. Na mocy tych decyzji, w pierwszym okresie działalności, przedstawicielowi papieskiemu rezydującemu w Warszawie będzie przysługiwał tytuł „Delegat Apostolski i Szef delegacji Stolicy Apostolskiej do stałych kontaktów roboczych z Rządem polskim”²⁹. Do czasu, gdy kard. S. Wyszyński będzie sprawował urząd arcybiskupa gnieźnieńskiego i warszawskiego, zachowa „ad personam” uprawnienia nadane mu przez papieża Piusa XII, to jest będzie proponował papieżowi kandydatów na biskupów diecezjalnych w wakujących diecezjach. Zainteresowani biskupi diecezjalni będą zwracać się do papieża z prośbą o mianowanie biskupów pomocniczych i przedstawiać trzech kandydatów uzgodnionych z kard. S. Wyszyńskim. Odpowiednie dokumenty w tych sprawach będą przesłane do Stolicy Apostolskiej za pośrednictwem przedstawiciela papieskiego w Warszawie. Nadzwyczajne uprawnienia nadane kard. S. Wyszyńskiemu zostaną potwierdzone na warunkach już określonych w stosownym piśmie z dnia 15 czerwca 1957 r.³⁰

Decyzja o wysłaniu do Polski stałego delegata Stolicy Apostolskiej została podjęta w Watykanie już w końcu 1976 r., ale wówczas przewidywano, że przedstawiciel papieża pojawi się na stałe w Warszawie nie wcześniej niż jesienią 1977 r. Przystąpiono do zredagowania odpowiedniej instrukcji, w której uregulowane zostałyby kompetencje i zakres działania stałego delegata Stolicy Apostolskiej. Na polecenie

²⁸ Por. Tamże.

²⁹ Por. Decisioni circa l'ufficio del Rapresentante Pontificio in Polonia (bez daty). AKEP, sygn. II 0032. Dokument dołączony do listu kard. J. Villota skierowanego do przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski z dnia 27 maja 1978 r. Funkcja przedstawiciela apostolskiego w języku włoskim została określona w sposób następujący: „Delegato Apostolico e Capo della delegazione della Santa Sede per i contatti permanenti di lavoro con il Governo polacco”.

³⁰ Por. Tamże.

Pawła VI w prace nad zredagowaniem dokumentu została włączona także Rada Stała Konferencji Episkopatu Polski.

2.3. Wpływ Konferencji Episkopatu Polski na rokowania

Przedstawiciele Stolicy Apostolskiej, na tym etapie prowadzonych rozmów z Rządem PRL, systematycznie informowali kard. S. Wyszyńskiego o ich zaawansowaniu i zwracali się z prośbą o wyrażanie stanowiska Konferencji Episkopatu Polski. Odbywało się to poprzez wymianę korespondencji i wizyty w Watykanie bpa B. Dąbrowskiego przedstawiciela Episkopatu Polski.

W dniu 10 stycznia 1975 r. kard. Jean Villot, sekretarz stanu Stolicy Apostolskiej i prefekt Rady do Spraw Publicznych Kościoła, poinformował przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski o planowanej wizycie w PRL abpa Luigiego Poggiego i zwrócił się z prośbą, aby upoważnić przedstawiciela Konferencji Episkopatu Polski do przedstawienia Stolicy Apostolskiej aktualnego stanu relacji między Rządem PRL a Episkopatem Polski. W piśmie z dnia 23 stycznia tego roku kard. Stefan Wyszyński poinformował, że Rada Stała upoważniła bpa Bronisława Dąbrowskiego do przedstawienia aktualnego stanu relacji władz komunistycznych w Polsce z Konferencją Episkopatu oraz sugestii co do planowanej wizyty abpa Poggiego. Prymas Polski podkreślił, że zdaniem Konferencji Episkopatu Polski, w przyszłych rozmowach z Rządem PRL należy dążyć do uregulowania statusu prawnego Kościoła w Polsce, w tym osobowości prawnej Kościoła i jego instytucji oraz uzyskać zapewnienie wypełniania misji w dziedzinie wolności nauczania religijnego i sprawowania kultu. Prezentowane w liście kwestie już w przeszłości były wielokrotnie przedstawiane Stolicy Apostolskiej przez Konferencję Episkopatu Polski, której stanowisko nie uległo zmianie. Na zakończenie listu kard. Wyszyński zwrócił się z prośbą, aby delegacja Stolicy Apostolskiej zechciała skonsultować z Konferencją Episkopatu Polski treść dokumentów, które ewentualnie miałyby być przyjęte i podpisane³¹.

³¹ Por. Kopia Pisma. Kard. S. Wyszyński do kard. J. Villot (w języku włoskim). Warszawa, 23-01-1975. AKEP, sygn. II 0032. Abp Luigi Poggi w listopadzie 1974 r.

W czasie Zebrania plenarnego w Warszawie w dniu 11 marca 1975 r. kard. Stefan Wyszyński zrelacjonował biskupom aktualny stan relacji Kościół – państwo. Wskazał, że abp Poggi jest gościem Episkopatu i w swej podróży odwiedzi diecezje znajdujące się na terenach zachodnich i północnych Polski, będzie też pielgrzymował na Jasną Górę i złoży wizytę kard. Karolowi Wojtyła, metropolicie krakowskiemu. Oprócz tego wręczy władzom państwowym listy uwierzytelniające jako kierownik Komisji Roboczej do rozmów z Rządem³².

Na początku maja 1975 r. członkowie Rady Stałej Konferencji Episkopatu Polski skierowali list do papieża Pawła VI, w którym odnieśli się do wizyty odbytej w marcu tego samego roku do Polski delegacji Stolicy Apostolskiej. Biskupi wyrazili zadowolenie, że abp Luigi Poggi, delegat Stolicy Apostolskiej, odwiedził kilka diecezji i zapoznał się z pasterzami, duchowieństwem i wiernymi. W kontaktach z przedstawicielami Rządu PRL, zdaniem biskupów, arcybiskup bardzo szybko dostrzegł ograniczanie praw Kościoła w Polsce i zorientował się w trudnościach oraz złej woli władz komunistycznych w erylowaniu i obsadzaniu diecezji jak też parafii; hamowaniu budownictwa sakralnego, szczególnie w nowych dzielnicach miast; utrudnianiu katechizacji dzieci i młodzieży oraz trudności w wydawaniu publikacji kościelnych oraz w stwarzaniu przeszkód w swobodnym duszpasterstwie rodzin. Zdaniem Episkopatu Polski, Rząd PRL ciągle podkreślał, że rozmowy prowadzone są między Państwem Watykańskim a państwem polskim i mają charakter polityczny oraz laicki. Ze swej strony biskupi zauważyli, że nie należy zgodzić się na formę zależności od Rządu PRL w dziedzinie organizacji i administracji kościelnej. Normalizacja stosunków między państwem a Kościołem

został powołany na szefa Delegacji Stolicy Apostolskiej do Stałych Kontaktów Roboczych między Stolicą Apostolską a Rządem PRL. SEKRETARIAT KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI, *Normalizacja stosunków między Kościołem a Państwem*. Warszawa, 26-01-1978. AKEP, sygn. II 0200, s. 19.

³² Por. KARD. S. WYSZYŃSKI. *Rozmowy „Kościół – Państwo” na etapie obecnym*. Wypowiedź Prymasa Polski na 147 Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski Warszawa Miodowa, 11.3.1975. godz. 13.00 (Tekst autoryzowany). Warszawa, 11-03-1975. AKEP, sygn. II 0032.

nie może oznaczać nadrzędności państwa nad Kościołem. Władze komunistyczne powinny zaniechać ingerencji przy obsadzaniu stanowisk kościelnych, katechizacji, przygotowaniu do stanu duchownego, organizowaniu stowarzyszeń kościelnych, obronie wiary i obyczajów. Członkowie Rady Stałej zwrócili się z prośbą, aby Episkopat Polski był systematycznie informowany o dokonywanych ustaleniach między Stolicą Apostolską a Rządem PRL, a dobrym rozwiązaniem byłoby ustanowienie delegata Konferencji Episkopatu Polski, który brałby udział w kontaktach roboczych Stolicy Apostolskiej i Rządu PRL. Na zakończenie swego listu biskupi prosili o rozważenie, czy korzystnym byłoby skupienie się na tematach zasadniczych formalno-prawnych i wypracowanie zasad ich procedowania, co powinno odbywać się na płaszczyźnie Ministerstwa Spraw Zagranicznych PRL³³.

W liście skierowanym do Pawła VI w dniu 7 października 1975 r. wraz z Aneksem, prymas Polski w całej rozciągłości podtrzymał stanowisko Konferencji Episkopatu Polski w zakresie relacji Kościół – państwo i rozmów prowadzonych przez Stolicę Apostolską z Rządem PRL przedstawione w korespondencji z 1974 i 1975 r.³⁴

W listopadzie 1975 r. abp L. Poggi zwrócił się do Konferencji Episkopatu Polski o sugestie związane z przyszłym spotkaniem z przedstawicielami Rządu PRL. W odpowiedzi bp B. Dąbrowski przesłał w dniu 5 grudnia list, w którym podtrzymał stanowisko Episkopatu Polski wyrażane w korespondencji z ostatnich kilkunastu miesięcy i dołączył stosowne *Pro memoria* datowane na 20 listopada. W dokumencie tym zasugerowano, aby w rozmowach podjęto następujące tematy: wolności religijnej jako fundamentu normalizacji stosunków państwo – Kościół, statusu prawnego Kościoła (osobowość prawna Kościoła i instytucji kościelnych w systemie prawa państwowego),

³³ Por. List. Rada Stała Konferencji Episkopatu Polski do Pawła VI (w języku polskim i włoskim). Warszawa, 03-05-1975. AKEP, sygn. II 0032. Wersja włoska dokumentu opatrzona jest podpisami biskupów członków Rady Stałej: S. Wyszyńskiego, K. Wojtyły, A. Baraniaka, F. Jopa, I. Tokarczuka, J. Rozwadowskiego, J. Stroby, B. Dąbrowskiego.

³⁴ Por. List (uwierzytelniona kopia). Kard. S. Wyszyński do Pawła VI (w języku polskim i włoskim). Aneks. Warszawa, 07-10-1975. AKEP, sygn. II 0032.

uznania Kościoła jako organizacji społecznej, służby wojskowej kleryków, prawa Kościoła do wolnego sprawowania kultu religijnego³⁵.

W marcu następnego roku na wezwanie kard. J. Villot, sekretarza stanu Stolicy Apostolskiej, przebywał w Rzymie bp Bronisław Dąbrowski, sekretarz generalny Konferencji Episkopatu Polski. W trakcie pobytu złożył wizyty abpowi A. Casarolemu i abpowi L. Poggiemu, przedstawiając sytuację w Polsce i sugestie Konferencji Episkopatu Polski, w związku z prowadzonymi rozmowami przez delegację Stolicy Apostolskiej i Rządu PRL. Uwagi te zostały przyjęte z życzliwością i zrozumieniem, co skutkowało uzupełnieniem zagadnień do omówienia w czasie negocjacji prowadzonych przez przedstawicieli Stolicy Apostolskiej i Rządu PRL³⁶.

Następną wizytę roboczą w Rzymie bp Bronisław Dąbrowski złożył w dniach od 21 października do 2 listopada 1976 r. W czasie spotkania abp Luigi Poggi zobowiązał się, że w rozmowie z min. Kazimierzem Szablewskim ponownie podejmie sprawę dekretu Rady Państwa o obsadzaniu stanowisk kościelnych i składaniu ślubowania oraz służby wojskowej kleryków. Arcybiskup wyraził nadzieję, że w przyszłym 1977 r. zostanie stałym przedstawicielem Stolicy Apostolskiej w PRL³⁷. Wkrótce nadeszło następne zaproszenie wystosowane od kard. J. Villota, sekretarza stanu Stolicy Apostolskiej dla biskupa, który przebywał w Rzymie od 7 do 21 stycznia 1977 r. W czasie spotkania abp Poggi zaznaczył, że wezwanie bpa Dąbrowskiego związane jest z planowanymi rozmowami z przedstawicielami Rządu PRL, a wolą papieża jest, aby omawiane sprawy konsultować z przedstawicielem Konferencji Episkopatu Polski. Biskup B. Dąbrowski został przyjęty

³⁵ Por. List (uwierzytelniona kopia). Bp B. Dąbrowski do abpa L. Poggi. Warszawa, 05-12-1975. Aneks (uwierzytelniona kopia). Warszawa, 20-11-1975. AKEP, sygn. II 0032.

³⁶ Por. Sprawozdanie z prac przeprowadzonych w Rzymie w dniach 6-18.III.1976 przez Bpa Bronisława Dąbrowskiego Sekretarza Episkopatu Polski (bez daty). AKEP, sygn. II 00310. Por. Pro-Memoria per S.E. Mons. Luigi Poggi. Roma, 12-03-1976. AKEP, sygn. II 0032.

³⁷ Por. Bp B. DĄBROWSKI. *Sprawozdanie z prac podejmowanych na terenie Rzymu w dniach 21.X. – 2.XI.1976 r.* (bez daty). AKEP, sygn. II 00310.

przez kard. Villota, który poinformował go, że do Polski wysłany zostanie stały delegat Stolicy Apostolskiej, co wzmocni autorytet Episkopatu i prymasa. Podobne stanowisko wyraził abp A. Casaroli w czasie spotkania, podkreślając, że będzie to stały delegat przy Episkopacie Polski, ale nie przy Rządzie PRL i przybędzie do Warszawy najdalej w ciągu dwóch lat. Paweł VI przyjął na audiencji prywatnej bpa B. Dąbrowskiego w dniu 17 stycznia 1977 r. i powtórzył informacje przekazane wcześniej przez kard. Villota i abpa A. Casarolego dotyczące stałego delegata Stolicy Apostolskiej przy Episkopacie Polski. Przed opuszczeniem Rzymu bp Dąbrowski otrzymał program następnej wizyty w Polsce abpa Poggiego. Po przyjeździe na początku marca będzie on przebywał w diecezjach, a na rozmowy z przedstawicielami Rządu poświęci kilka dni przed wyjazdem z Polski³⁸.

Biskup Dąbrowski sporządził w dniu 8 lutego 1977 r. *Pro memoria dla Rady Głównej*, gdzie zrelacjonował przebieg rozmów w Watykanie, które odbył w styczniu³⁹. Sekretarz Konferencji Episkopatu Polski poinformował, że we wszystkich spotkaniach dominowała sprawa stałego przedstawiciela Stolicy Apostolskiej w Polsce. Episkopat od początku lat siedemdziesiątych natomiast stoi na stanowisku, że należy dążyć do nawiązania normalnych stosunków między PRL a Stolicą Apostolską, ale nie za wszelką cenę. Najlepiej byłoby, aby delegat przybył w następstwie podpisania konkordatu lub umowy równorzędnej. Zdaniem bpa Dąbrowskiego dotychczas prowadzone rozmowy przez abpa L. Poggiego nie dały rezultatów, natomiast same negocjacje należy ocenić pozytywnie, gdyż przyczyniły się do powstrzymania tendencji zwalczania Kościoła. Na zakończenie przedłożenia sekretarz Konferencji Episkopatu Polski zaproponował

³⁸ Por. Sprawozdanie z rozmów przeprowadzonych przez Sekretarza Episkopatu Polski w Rzymie w okresie od 7 do 21 stycznia 1977. AKEP, sygn. II 00310.

³⁹ Por. Bp B. DĄBROWSKI, *Pro memoria dla Rady Głównej*, Warszawa, 08-02-1977. AKEP, sygn. II 0032. Użyty termin „Rada Główna” jest błędny, gdyż zgodnie z obowiązującym wówczas Statutem Konferencji Episkopatu Polski i normami prawa Kościoła powszechnego dotyczącymi konferencji biskupów powinien być użyty termin „Rada Stała”.

rozważenie wystosowania listu w tej sprawie przez Radę Stałą do Stolicy Apostolskiej⁴⁰.

Pismo Rady Stałej do papieża Pawła VI podpisane przez członków prezydium Konferencji Episkopatu zostało zredagowane we wrześniu 1977 r., w związku z wizytą „ad limina Apostolorum” biskupów polskich i planowaną oficjalną wizytą Edwarda Gierka, pierwszego sekretarza KC PZPR w Watykanie. Biskupi powtórzyli swoje wcześniejsze stanowisko, że istnieje poważna obawa przed nawiązaniem relacji dyplomatycznych bez rozwiązania kwestii fundamentalnych w relacjach obu stron. Społeczeństwa rządzone w Europie przez komunistów, w tym Polska, mają negatywne doświadczenia w dotrzymywaniu umów i zobowiązań zawieranych przez władze, które kierują się ideologią marksistowską. Dotychczasowy przebieg rozmów dwustronnych nie przyniósł żadnych znaczących postępów, a władze państwowe w Polsce ewentualne nawiązanie stosunków dyplomatycznych mogłyby uznać za zakończenie procesu normalizacji wzajemnych relacji⁴¹.

W dniu 26 listopada 1977 r. bp Bronisław Dąbrowski przeprowadził rozmowy z abpem Agostino Casarolim, który poinformował go, że Edward Gierek i osoby towarzyszące zostaną przyjęte przez papieża na audiencji w dniu 1 grudnia. W czasie spotkania abp Casaroli podjął też kwestię listu Rady Stałej z 15 września 1977 r., informując, że pismo to doręczył papieżowi w dniu 20 listopada i jego treść wspólnie przestudiowali. Z lektury pisma papież wyciągnął wnioski, że Episkopat nie jest przeciwny stałej obecności delegata apostolskiego w Polsce, jednocześnie postuluje, aby przy wykonywaniu tej decyzji została wzięta pod uwagę specjalna sytuacja w Polsce i wrażliwość społeczeństwa. Paweł VI przyjął z zadowoleniem gotowość Episkopatu dostarczenia elementów do regulaminu dla delegata apostolskiego, który musi być dostosowany do warunków istniejących w Polsce.

⁴⁰ Por. tamże.

⁴¹ Por. List (Prot. N. Z/11/175/77). Rada Stała Konferencji Episkopatu Polski do Pawła VI (zredagowany w języku włoskim i podpisany przez: kard. S. Wyszyńskiego, kard. K. Wojtyłę i bpa B. Dąbrowskiego). Warszawa, 15-09-1977. AKEP, sygn. II 0032.

W regulaminie należy umieścić normy dotyczące uprawnień prymasa Polski i delegata apostolskiego. Arcybiskup Casaroli zaznaczył, że jeśli w czasie rozmów z Edwardem Gierkiem zgłoszony zostanie postulat, aby w Polsce mógł na stałe przebywać delegat papieża, wówczas Paweł VI zgodnie z ostatnim listem Rady Stałej Konferencji Episkopatu Polski zgodzi się na taką propozycję, która byłaby przeprowadzona „iuxta modum”. Arcybiskup Casaroli zaznaczył, że będzie to delegat Stolicy Apostolskiej przy Episkopacie Polski bez rangi dyplomatycznej i nie będą wówczas zmienione nadzwyczajne pełnomocnictwa, które posiada kard. S. Wyszyński. Na zakończenie rozmowy arcybiskup zobowiązał Konferencję Episkopatu Polski do jak najszybszego dostarczenia propozycji do regulaminu określającego funkcjonowanie delegata apostolskiego⁴².

Niezwłocznie po wyborze na stolicę Piotrową Jana Pawła I, kard. S. Wyszyński w końcu sierpnia 1978 r. wystosował list do nowego papieża, w którym obszernie przedstawił sytuację Kościoła w Polsce, od przejęcia władzy przez komunistów po drugiej wojnie światowej. Jednocześnie zwrócił się z prośbą o ponowne rozważenie decyzji o wysłaniu do Warszawy delegata Stolicy Apostolskiej, argumentując, jak to już czynił poprzednio, że nie można ufać w dobrą wolę władz PRL i przed wysłaniem delegata należy osiągnąć porozumienie w fundamentalnych kwestiach wolności religijnej i uznania Kościoła i jego instytucji jako osób publiczno-prawych⁴³. W imieniu papieża w dniu 13 października odpowiedział na list kard. J. Villot, sekretarz stanu Stolicy Apostolskiej i prefekt Rady do Spraw Publicznych Kościoła. Kardynał poinformował, że papież otrzymał list 8 paź-

⁴² Sprawozdanie z rozmowy przeprowadzonej z Arcybiskupem A. Casaroli w Sekretariacie Stanu. Roma, sobota, 26.XI.1977. godz. 12-13. AKEP, sygn. II 0032. W liście z końca grudnia 1977 r. bp B. Dąbrowski informował abpa L. Poggiego, że w przeciągu od 3 do 5 miesięcy będą gotowe pomieszczenia, w których zamieszka i będzie urzędował delegat Stolicy Apostolskiej w Polsce. Por. List (uwierzytelniona kopia). Bp B. Dąbrowski do Abpa L. Poggiego. Warszawa, 28-12-1977. AKEP, sygn. II 0032.

⁴³ Por. List (kopia podpisana inicjałami). Kard. S. Wyszyński do Jana Pawła I. Warszawa, 29-08-1978. AKEP, sygn. II 0032.

dziennika i polecił poinformować kard. S. Wyszyńskiego, że w kwestii wysłania do Polski przedstawiciela papieskiego podtrzymuje linię Pawła VI. Zdaniem papieża, działalność delegata papieskiego przyczyni się do zacieśniania współpracy z biskupami polskimi. Jan Paweł I czuje się w obowiązku podtrzymać decyzję swego poprzednika i potwierdza termin zamierzonego otwarcia w Warszawie placówki delegata Stolicy Apostolskiej na koniec jesieni 1978 r. Przedstawiciel papieża przede wszystkim będzie zajmował się relacjami między Stolicą Apostolską a Kościołami lokalnymi w Polsce. Kardynał Villot zapewnił, w imieniu Jana Pawła I, że wraz z przybyciem do Warszawy delegata Stolicy Apostolskiej nie nastąpi zasadnicza zmiana relacji między Stolicą Apostolską a Rządem PRL, które za podstawę mają Protokół podpisany między stronami w dniu 6 lipca 1974 r.⁴⁴

W negocjacjach prowadzonych przez przedstawicieli Stolicy Apostolskiej i Rządu PRL w latach 1975-1978 nie osiągnięto widocznych postępów. Ciągle nie były rozwiązane kwestie dotyczące uznania osobowości publiczno-prawnej Kościoła i jego instytucji, nie była określona formuła ewentualnego przyszłego porozumienia. Władze komunistyczne nie godziły się na zawarcie konkordatu, argumentując, że jest to sprzeczne z istniejącym w Polsce od drugiej wojny światowej systemem prawnym oraz przyznanie wiernym wolności wyznawania religii. Mimo braku porozumienia z Rządem PRL, w Stolicy Apostolskiej zadecydowano o wysłaniu do Polski stałego przedstawiciela Stolicy Apostolskiej. Argumentowano, że należy skorzystać z możliwości, jakie daje podpisany przez strony Protokół z lipca 1974 r. dla dobra Kościoła w Polsce. Decyzję w tej sprawie podjął Paweł VI i podtrzymał ją Jan Paweł I.

Przedstawiciele Konferencji Episkopatu Polski na bieżąco byli informowani o zakresie i postępach w rokowaniach. Biskupi polscy, nauczeni doświadczeniem, przestrzegali delegację Stolicy Apostolskiej przed nadmierną ufnością w stosunku do władz komunistycznych w Polsce. Członkowie Episkopatu dostrzegali potrzebę prowadzenia

⁴⁴ Por. List (No 4990/78). Kard. J. Villot do kard. S. Wyszyńskiego. Dal Vaticano, 13-09-1978. AKEP, sygn. II 0032.

negocjacji i zawarcia porozumienia, a także nawiązania oficjalnych stosunków dyplomatycznych między Stolicą Apostolską i państwem polskim i wysłania przedstawiciela papieża do Warszawy. Jednak stali na stanowisku, że najpierw należy zawrzeć porozumienie w fundamentalnych dla Kościoła sprawach, a dopiero później wysłać do Polski stałego delegata Stolicy Apostolskiej. Biskupi obawiali się, że jeśli najpierw przybędzie do Warszawy delegat, to władze komunistyczne nie będą zainteresowane, aby prowadzić dalsze negocjacje w celu faktycznej normalizacji wzajemnych stosunków.

Należy podkreślić, że stanowisko Konferencji Episkopatu Polski wyrażane wielokrotnie w korespondencji kierowanej do papieża i Sekretariatu Stanu Stolicy Apostolskiej miało bardzo duży wpływ na przestrzeganie rzeczywistości w Polsce przez dyplomatów watykańskich.

3. Stan relacji między Stolicą Apostolską a Rządem PRL po rozpoczęciu pontyfikatu Jana Pawła II

Prymas Polski, przebywając w Rzymie po wyborze Jana Pawła II na Stolicę Piotrową, wystosował do papieża list datowany na dzień 23 października 1978 r., w którym nawiązał do swojego pisma skierowanego na ręce Jana Pawła I, gdzie przedstawił trudną sytuację Kościoła w Polsce pod rządami komunistów i do rozmów przeprowadzonych z kard. Villotem i abpem Poggim w sprawie przybycia do Polski przedstawiciela Stolicy Apostolskiej. Podkreślił w nim, że czuje się w obowiązku, aby jeszcze raz przedstawić opinię wszystkich biskupów polskich dotyczącą omawianej sprawy⁴⁵. Biskupi zebrani na konferencji plenarnej jednomyślnie wyrazili pogląd, że Kościół w Polsce nie jest jeszcze gotowy na realizację decyzji przyjęcia przedstawiciela Stolicy Apostolskiej, która winna być realizowana stopniowo, etapami. Kardynał Wyszyński powtórzył wcześniejsze stanowisko Konferencji Episkopatu Polski, że przed przybyciem delegata papieskiego do Warszawy potrzebne jest zawarcie umowy między Stolicą

⁴⁵ Por. List (kopia bez podpisu). Kard. S. Wyszyński do Jana Pawła II. Roma, 23.10.1978. AKEP, sygn. II 0032. Por. List (kopia podpisana inicjałami). Kard. S. Wyszyński do papieża Jana Pawła I. Warszawa, 29-08-1978. AKEP, sygn. II 0032.

Apostolską a Rządem PRL o charakterze międzynarodowym, gdyż w przeciwnym przypadku obecność w Warszawie delegata papieża może być odebrana jako osiągnięcie już pełnej normalizacji wzajemnych stosunków i w takich warunkach zawarcie porozumienia będzie bardzo trudne⁴⁶.

3.1. Decyzje papieża w sprawie prowadzenia rokowań z władzami komunistycznymi w Polsce

W odpowiedzi na przedłożenie kard. S. Wyszyńskiego z dnia 23 października 1978 r., papież wyraził życzenie, aby Rada Stała Konferencji Episkopatu Polski przeanalizowała kwestię normalizacji stosunków między państwem a Kościołem w Polsce i zagadnienie ewentualnego wysłania przedstawiciela Stolicy Apostolskiej do Warszawy⁴⁷. Po upływie ponad pół roku Jan Paweł II, w czasie swojej pielgrzymki do kraju, w dniu 5 czerwca 1979 r., ponownie polecił Radzie Stałej Konferencji Episkopatu Polski dokonanie refleksji nad stanem relacji państwo – Kościół w Polsce i przekazanie swoich uwag i sugestii⁴⁸. Jak się wydaje, w związku ze stanowiskiem Rady Stałej Konferencji Episkopatu Polski wyrażonym w listach z dnia 8 i 11 grudnia 1978 r. oraz 11 października 1979 r., papież wstrzymał wykonanie decyzji swoich poprzedników Pawła VI i Jana Pawła I dotyczącej wysłania do Polski stałego przedstawiciela i nakazał skorygowanie stanowiska Stolicy Apostolskiej⁴⁹.

⁴⁶ Por. List (kopia bez podpisu). Kard. S. Wyszyński do Jana Pawła II. Roma, 23-10-1978. AKEP, sygn. II 0032.

⁴⁷ Por. List (podpisana kopia). Kard. S. Wyszyński i bp B. Dąbrowski do Jana Pawła II. Warszawa, 08-12-1978. AKEP, sygn. II 0032.

⁴⁸ Por. List (kopia podpisana przez członków Rady Stałej – osiem podpisów). Członkowie Rady Stałej Konferencji Episkopatu Polski do Jana Pawła II. Kard. S. Wyszyński do Jana Pawła II. Warszawa, 11-10-1979. AKEP, sygn. II 0200.

⁴⁹ Por. List (podpisana kopia). Kard. S. Wyszyński i bp B. Dąbrowski do Jana Pawła II. Warszawa, 08-12-1978. AKEP, sygn. II 0032; List (kopia bez podpisu). Kard. S. Wyszyński do Jana Pawła II. Warszawa, 11-12-1978. AKEP, sygn. II 0032; List (kopia podpisana przez członków Rady Stałej – osiem podpisów). Członkowie Rady Stałej Konferencji Episkopatu Polski do Jana Pawła II. Kard. S. Wyszyński do Jana Pawła II. Warszawa, 11-10-1979. AKEP, sygn. II 0200.

27 października 1979 r. doszło do rozmowy w Watykanie kard. A. Casaroligo z kard. S. Wyszyńskim, w obecności bpa B. Dąbrowskiego. Prymas przytoczył stanowisko Rady Stałej Konferencji Episkopatu Polski, wyrażone w liście przesłanym do Jana Pawła II 11 października 1979 r. Arcybiskup Casaroli w całości poparł punkt widzenia prymasa Polski i Rady Stałej⁵⁰.

3.2. Opinie wyrażane przez Radę Stałą Konferencji Episkopatu Polski i ich wpływ na kształt rokowań między Stolicą Apostolską a Rządem PRL

Biskupi członkowie Rady Stałej poddali analizie relacje Kościół – państwo na zebraniu w dniu 27 listopada 1978 r., podkreślając, że opowiadają się za kontynuowaniem linii Stolicy Apostolskiej, zmierzającej do zagwarantowania bezpiecznej przyszłości oraz swobodnego wypełniania misji Kościoła w krajach rządzonych przez komunistów. Biskupi poparli inicjatywę kontynuowania rozmów w dotychczasowych formatach, to jest Stolica Apostolska – PRL i Konferencja Episkopatu Polski – Rząd PRL. Jednocześnie wyrazili opinię, że potrzebny jest ścisły kontakt i porozumienie kierownika Delegacji Stolicy Apostolskiej z przewodniczącym Konferencji Episkopatu – prymasem Polski. Użytecznym byłoby, aby zwyczajem dotychczasowym, przed każdą rundą rozmów konsultować je z sekretarzem Konferencji Episkopatu⁵¹. Już trzy dni później kard. S. Wyszyński przesłał do Jana Pawła II korespondencję uzupełniającą, gdzie przedstawił swoje osobiste sugestie dotyczące normalizacji stosunków między Stolicą Apostolską i PRL. Prymas powołał się na rozmowę przeprowadzoną w Ambasadzie Polskiej w Rzymie z Józefem Czyrkiem, ministrem spraw zagranicznych PRL, który wprost stwierdził, że dotychczasowe dwustronne rozmowy nie przyniosły żadnych rezultatów i jego

⁵⁰ Por. Sprawozdanie z rozmowy przeprowadzonej przez Prymasa Polski z Kard. A. Casaroli w obecności Bpa Br. Dąbrowskiego. Roma, 27.X.1979. g.11-12 (bez daty). AKEP, sygn. II 0032.

⁵¹ Por. List (podpisana kopia). Kard. S. Wyszyński i bp B. Dąbrowski do Jana Pawła II. Warszawa, 08-12-1978. AKEP, sygn. II 0032.

zdaniem nie mogli przynieść, gdyż ani abp Poggi, ani min. Kąkol nie posiadali odpowiednich pełnomocnictw do uzgodnienia czegokolwiek. Wyjściem z tej sytuacji jest przeniesienie negocjacji na wyższy poziom. Na podstawie prowadzonych rozmów można stwierdzić, że ocena wyrażona przez min. Czyrka jest zgodna ze zdaniem przedstawianym przez abpa L. Poggiego⁵².

Do listu z 8 grudnia skierowanego do Jana Pawła II został dołączony *Projekt Instrukcji dla Kierownika Zespołu Stolicy Apostolskiej do Stałych Kontaktów Roboczych z Rządem PRL*, który wymaga krótkiego omówienia⁵³. W projekcie tym stwierdzono, że przedstawiciel Stolicy Apostolskiej miałby tytuł „Kierownika Zespołu Stolicy Apostolskiej do stałych kontaktów roboczych z Rządem PRL” i rezydowałby w Warszawie przy ul. Wojska Polskiego. Zadaniem przedstawiciela byłoby pełnienie analogicznej funkcji, jaką w Rzymie pełni min. Kazimierz Szablewski. Kierownik Zespołu Stolicy Apostolskiej pozostawałby w stałym kontakcie z prymasem Polski i sekretarzem Konferencji Episkopatu i składałby wizyty w poszczególnych diecezjach Kościoła w Polsce. W projekcie podkreślono, że rezydowanie w Warszawie kierownika Zespołu Stolicy Apostolskiej jest wstępnym etapem do pełnego ustanowienia stosunków dyplomatycznych Stolicy Apostolskiej z państwem polskim⁵⁴.

24 stycznia 1978 r. doszło do spotkania kard. S. Wyszyńskiego, prymasa Polski, z Edwardem Gierkiem, pierwszym sekretarzem KC PZPR. Jednym z punktów poruszanych w czasie rozmowy były relacje Stolicy Apostolskiej z Rządem PRL. Zdaniem prymasa dotychczasowe rozmowy Episkopatu i Rządu nie rozwiązały podstawowych problemów. Nie ustalono zasadniczych punktów przyszłego porozumienia. Z tą opinią zgodził się E. Gierek. Dalej prymas Polski

⁵² Por. List (kopia bez podpisu). Kard. S. Wyszyński do Jana Pawła II. Warszawa, 11-12-1978. AKEP, sygn. II 0032.

⁵³ Por. Projekt Instrukcji dla Kierownika Zespołu Stolicy Apostolskiej do Stałych Kontaktów Roboczych z Rządem PRL. Załącznik do Pisma Rady Głównej Episkopatu Polski z dnia 8.XII.1978 r. AKEP, sygn. II 0032.

⁵⁴ Por. Tamże.

podkreślił, że strona rządowa unikała zasadniczego tematu, czyli przyznania Kościołowi i jego instytucjom osobowości publiczno-prawnej. Stolica Apostolska uważa, że dalsze prowadzenie rozmów jest koniczne dla obydwu stron. Punktem wyjścia powinno być uznanie Kościoła jako społeczności, która jest odrębnym podmiotem prawa międzynarodowego, ale różnej co do swej natury i celów od społeczności państwowej. Przewodniczący Konferencji Episkopatu Polski wysunął propozycję powołania komisji składającej się z przedstawicieli Rządu, Episkopatu i Stolicy Apostolskiej, która przygotowałaby projekt układu w formie np. konkordatu⁵⁵. Do końca 1979 r. nie było żadnej reakcji ze strony pierwszego sekretarza KC PZPR na propozycje przedstawione przez kard. S. Wyszyńskiego w czasie styczniowej rozmowy. Prymas Polski taką postawę uznał „za rzecz dziwną i niepokojącą”, która stawia pod znakiem zapytania sens prowadzenia rozmów z władzami państwowymi⁵⁶.

Jan Paweł II w czasie pielgrzymki do Polski 5 czerwca 1979 r. ponownie wyraził życzenie, aby Rada Stała Konferencji Episkopatu Polski przestudiowała zagadnienie normalizacji stosunków między Rządem PRL a Stolicą Apostolską, co uczyniono 11 października tego samego roku. W liście skierowanym do papieża członkowie Rady Stałej opowiedzieli się za kontynuowaniem rozmów w formacie Stolica Apostolska – państwo polskie i Episkopat – Rząd PRL. Biskupi postulowali, aby szukać nowych inicjatyw pozwalających wyjść z impasu i podkreślili, że władze komunistyczne w Polsce prowadzone rozmowy traktują propagandowo i taktycznie, a nawet dopuszczają się ich instrumentalizacji. W wyniku takich działań powstałe zespoły robocze obu stron działają nieskutecznie i nie spełniają pokładanych w nich nadziei. Rozwiązaniem takiego stanu rzeczy może

⁵⁵ Tematy do rozmowy kard. S. Wyszyńskiego z E. Gierkiem (bez podpisu). Warszawa, 24-01-1978. AKEP, sygn. II 0031700, s. 17-18; Pro Nota. *Relazioni Stato-Chiesa. Kard. S. Wyszyński*, Warszawa, 24-01-1979. AKEP, sygn. II 0032.

⁵⁶ Por. Sugestie na spotkanie Prymasa Polski z Ministrem Kąkolem. Warszawa, 10-10-1979. AKEP, sygn. II 031400, s. 2. Por. Sprawozdanie z rozmowy przeprowadzonej w dniu 20.X.1979 r. g. 9-11.30 w Sulejówku. Rozmawiali: bp Br Dąbrowski i sekretarz Stanisław Kania. Warszawa, 22-10-1979. AKEP, sygn. II 031701, s. 2.

być podniesienie rozmów na wyższy szczebel dyplomatyczny. Na zakończenie zaznaczono, że Rada Stała podtrzymuje treść projektu Instrukcji, który został dołączony do pisma z dnia 8 grudnia 1978 r.⁵⁷

Po rozpoczęciu pontyfikatu przez Jana Pawła II sytuacja dotycząca rokowań prowadzonych przez przedstawicieli Stolicy Apostolskiej i Rządu PRL diametralnie się zmieniła. Na stolicy Piotrowej zasiadł kardynał, który bardzo dobrze znał realia panujące pod rządami komunistów w Polsce. Wielokrotnie jako zastępca przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski sygnował listy kierowane do papieża i do Sekretariatu Stanu Stolicy Apostolskiej. Nie dziwi więc fakt, że po rozpoczęciu pontyfikatu Jan Paweł II wstrzymał negocjacje delegacji Stolicy Apostolskiej i Rządu PRL i wysłanie stałego delegata papieża do Polski. Dwukrotnie w 1978 i następnym roku Jan Paweł II zwracał się z prośbą do Rady Stałej Konferencji Episkopatu Polski o przekazanie uwag i sugestii co do dalszego sposobu i zakresu prowadzonych rozmów. Lata siedemdziesiąte ubiegłego wieku zakończyły się korektą stanowiska Stolicy Apostolskiej w sposobie prowadzenia dalszych rozmów z władzami komunistycznymi, z bardzo znaczącym na ten fakt wpływem biskupów polskich.

Zakończenie

Rokowania prowadzone przez przedstawicieli Stolicy Apostolskiej i Rządu PRL w latach siedemdziesiątych XX wieku nie przyniosły widocznych rezultatów i zawarcia porozumienia. Władze państwowe nie doprowadziły do izolowania Konferencji Episkopatu Polski w negocjacjach, które były trudne, a jedynym ich efektem była zgoda na ustanowienie „stałych kontaktów roboczych”. Władze komunistyczne niezwłocznie mianowały szefa swojego Zespołu przedstawicieli

⁵⁷ Por. List (kopia podpisana przez członków Rady Stałej – osiem podpisów). Członkowie Rady Stałej Konferencji Episkopatu Polski do Jana Pawła II. Kard. S. Wyszyński do Jana Pawła II. Warszawa, 11-10-1979. AKEP, sygn. II 0200. Por. PROJEKT INSTRUKCJI dla Kierownika Zespołu Stolicy Apostolskiej do Stałych Kontaktów Roboczych z Rządem PRL. Załącznik do Pisma Rady Głównej Episkopatu Polski z dnia 8.XII.1978 r. AKEP, sygn. II 0032.

i rozpoczął on rezydowanie w Rzymie. Decyzję o wysłaniu stałego przedstawiciela Stolicy Apostolskiej podjął najpierw papież Paweł VI w 1976 r. i podtrzymał ją Jan Paweł I. Planowano, że delegat papieża przybędzie do Warszawy najwcześniej w końcu 1977 r. Po rozpoczęciu pontyfikatu przez Jana Pawła II stanowisko Stolicy Apostolskiej w tej kwestii zostało zmodyfikowane i w konsekwencji do końca lat siedemdziesiątych ubiegłego wieku nie wysłano delegata papieża do Warszawy i nie zawarto żadnego porozumienia.

Na każdym etapie prowadzonych negocjacji między przedstawicielami Stolicy Apostolskiej i Rządu PRL kard. S. Wyszyński, przewodniczący Konferencji Episkopatu Polski, na bieżąco był informowany o przebiegu rozmów. Decyzją papieża Pawła VI Konferencja Episkopatu Polski otrzymywała sprawozdania z każdej rundy rokowań, a bp Bronisław Dąbrowski jako jej przedstawiciel i wysłannik bardzo często udawał się na konsultacje do Watykanu. Prymas Polski i członkowie Rady Stałej systematycznie przedkładali na piśmie papieżowi Pawłowi VI oraz Sekretariatowi Stanu Stolicy Apostolskiej stanowisko Konferencji Episkopatu Polski. Sugestie i uwagi tak kierowane były bardzo cenne i z życzliwością brane pod uwagę. Na początku pontyfikatu Jana Pawła II biskupi polscy przyczynili się do wstrzymania wysłania stałego delegata Stolicy Apostolskiej do Warszawy i do zmiany priorytetów w negocjacjach Stolicy Apostolskiej w relacjach z władzami komunistycznymi w Polsce.

Role of the Conference of the Episcopate of Poland in the Holy See negotiations with the authorities of Polish People's Republic in the second half of the seventies of the 20th century

In the first months of 1971 the Government of the Polish People's Republic decided to start talks with the Holy See on the normalization of relations between the State and the Catholic Church. The intention of the Holy See was to achieve recognition of the legal personality of the Church in Poland. The only result achieved however was the will to continue negotiations in the future.

Under the Protocol signed by the parties in July 1974, the communist authorities immediately appointed the head of their Team of representatives and began to reside in Rome. The decision to send a permanent representative of the Holy See to Warsaw was first made by Pope Paul VI in 1976 and upheld by John Paul I. After the pontificate began by John Paul II, the position of the Holy See in this matter was modified and as a consequence no delegate of the Pope was sent to the end of the seventies of the last century to Warsaw and no agreement was reached.

At every stage of the negotiations that were carried without any representative of Polish Church. Cardinal Stefan Wyszyński, as the Head of the Conference of the Episcopate of Poland, was kept informed about their course and he supported the negotiators by submitting systematically in writing the opinion of the Conference of the Polish Episcopate to the Pope Paul VI, to Pope John Paul II as well as and for the Archbishop Agostino Casaroli. All suggestions and remarks were very valuable and supportive in negotiations due to the fact that they were originated by Polish bishops who knew well the internal situation in the country as well as the way of proceedings of communist authorities.

SŁOWA KLUCZOWE: Stolica Apostolska; Watykan; Polska Rzeczypospolita Ludowa; relacje; Konferencja Episkopatu Polski; rokowania

KEY WORDS: the Holy See; Vatican; Polish People's Republic; relations; the Conference of the Episcopate of Poland; negotiations

NOTA O AUTORZE

KS. DR HAB. MAREK STĘPIEŃ, PROF. UKSW – dr hab. nauk prawnych w zakresie prawa kanonicznego, profesor uczelni w Katedrze Ustroju Kościoła Powszechnego i Kanonicznych Form Życia Konsekwentnego, kierownik Zakładu Praw i Obowiązków Wiernych.